

Іван Логвин
Остроз (Україна)

СПОГАДИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАЦІЙНИХ ІСТОРИКІВ (1945–1952)

Впродовж XX ст. українськими вченими, громадськими діячами, письменниками та публіцистами, які в силу багатьох обставин опинилися поза межами своєї батьківщини, написано низку спогадів, що стали невід'ємною частиною зарубіжної україністики. Незважаючи на ту суб'єктивність, що притаманна усім без винятку мемуаристиці, ці тексти – не лише важливе джерело до вивчення життя окремої особи чи історії української еміграції загалом. Чимало з них також містять цінну інформацію про життя та діяльність еміграційних істориків, історію еміграційної історичної науки.

Окремі з цих мемуарних творів висвітлюють один із найцікавіших, але ще недостатньо досліджених періодів в історії української зарубіжної історіографії – час еміграції вітчизняних вчених-істориків до Німеччини, життя в таборах для переміщених осіб, а також процес подальшої еміграції за океан – до Канади, США, Південної Америки чи Австралії.

До них в першу чергу варто віднести спогади видатного українського історика, бібліографа та книгознавця Лева Биковського, який опублікував у 70-х роках XX століття у США декілька окремих книг спогадів: «З Генеральної Губернії до Вартегау», «Ваймарські часи», «З Європи до Америки: подорожні замітки (1946–1948)». Кожна з цих книг фіксує унікальний для кожного випадку опис шляхів еміграції науковців по охопленому війною континенті. Не лише розірваність шляхів комунікацій, перевантаженість транспортних сполучень, матеріальні нестачі були повсякденними явищами у мандрівці на Захід. Поряд з ними цілком

реальною була й імовірність військової атаки союзницьких військ, або ж неприхильне ставлення німецької влади, що могло закінчитися ув'язненням. Автор нерідко з фотоматеріалами розповідає про життя в повоєнній Німеччині, детально описує складну процедуру отримання афедавіту і дозволу від американської влади на виїзд до США.

Подібні сюжети містяться й у спогадах історика Олександра Домбровського, які були опубліковані вже у незалежній Україні. Їхньою особливістю, поряд з описом подорожнього шляху, є наявність авторських рефлексій та роздумів щодо усього, що відбувається навколо та з ними безпосередньо. Такі відомості є цінними також з огляду на можливість вивчення внутрішнього стану дослідників, їхніх мотиваційних та демотиваційних чинників.

Варто також згадати опубліковані спогади, написані не представниками історичного фаху, але в яких також можна знайти відомості про життя українських істориків на еміграції у той період. Серед них – спогади Ю. Шевельова «Я, мені, мене... (і довкруги)», у яких містяться портрети деяких істориків, зокрема відомого В. Петрова (про перебування останнього у Німеччині також у формі журнальної статті залишив спогади історик Б. Крупницький). У. Самчук, у своїй «Планеті Ді-Пі», згадує про життя і побут деяких родин істориків у таборах для переміщених осіб. Спогади доньки відомого історика, архівіста та організатора наукового життя С. Наріжного Н. Наріжної є унікальним джерелом до вивчення сторінок з життя українських вчених, які на момент закінчення війни перебували на території Чехословаччини.

За влучним виразом І. Жеруца, «...мемуарні презентації, безперечно, допоможуть істориків зрозуміти атмосферу тої переходнової в житті нашої громади за межами України, яку загальноприйнято було називати «українців у вільному світі». Вказані вище мемуарні твори – це складний зріз пам'яті та свідомості людей, що пройшли через переломні події в історії європейського континенту. Їхня справжня цінність як історичного джерела, що може дати відповіді на багато питань, або ж навпаки, дати поштовх для

їх поставлення, є потенційним предметом наукових студій в недалекому майбутньому.

Список основних джерел та літератури:

1. Биковський Л. Ваймарські часи / Л. Биковський. – Денвер : Український суходоловий інститут, 1970.
2. Биковський Л. З Генеральної губернії до Вартегау : Спомини 1944–1945 / Л. Биковський. – Денвер : Український суходоловий інститут, 1973.
3. Биковський Л. З Європи до Америки : подорожні замітки (1946–1948) / Л. Биковський. – Денвер : Науково-дослідний інститут океанічної України, 1975.
4. Домбровський О. Спомини / О. Домбровський. – Нью-Йорк ; Львів ; Острог, 2009.
5. Жегуц І. Візія України в нашій еміграційній мемуаристиці / І. Жегуц. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2003.
6. Крупницький Б. Мої спогади про В. Петрова / Б. Крупницький // Україна (Париж). – 1953. – №9.
7. Наріжна Н. Дитячими очима (спогади) / Н. Наріжна. – Прага : Sdružení ukrajinek v České republice, 2010.
8. Самчук У. Плянета Ді-Пі (нотатки й листи) / У. Самчук. – Вінніпег, 1979.
9. Шевельов Ю. Я, мені, мене... (і довкруги)». Спогади. У двох томах / Ю. Шевельов. – Харків ; Нью-Йорк : Видавництво М.П. Коць, 2001.